

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, доцента

Фалько Наталі Миколаївни

на дисертацію Чупіної Катерини Олександрівни

**«Соціально-психологічна реабілітація студентів з обмеженням
життєдіяльності засобами інклюзивного туризму»,**

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертаційне дослідження Чупіної Катерини Олександрівни «Соціально-психологічна реабілітація студентів з обмеженням життєдіяльності засобами інклюзивного туризму» відповідає актуальним запитам розвитку психологічної науки. Дослідження інклюзивного середовища та залучення осіб з обмеженням життєдіяльності до суспільного життя займає важливе місце в загальній проблематиці психологічної науки. Тому важливого значення набуває процес здійснення психологічного супроводу здобувачів освіти в умовах інклюзивного освітнього середовища, психологічної реабілітації, визначення форм і методів роботи психолога зі здобувачами з обмеженням життєдіяльності в умовах закладу вищої освіти.

Саме тому цікавим і актуальним є вибір теми дисертаційної роботи, що передбачає розробку нових форм і методів роботи з особами з обмеженням життєдіяльності та створення інноваційних видів реабілітації, одним з яких є інклюзивний туризм, який поєднує в собі соціальну, психологічну, фізичну реабілітацію, активізує пізнавальну сферу та покращує рівень комунікації й адаптації до нового середовища. Вибір вікової категорії виправданий тим, що студентський період у житті людини є найбільш активним у розкритті потенційних можливостей особистості, вдосконалення інтелекту, перебудови системи ціннісних орієнтацій та розвитку необхідних здібностей у зв'язку з опануванням фаху. Саме в процесі навчання у закладі вищої освіти, закладаються основи тих якостей особистості, з якими вона ввійде в нову атмосферу діяльності, створюватиме резерв і потенційну еліту суспільства в

цілому, акумулюючи в своїх ідеях потенцію майбутніх політичних, соціальних та економічних перетворень у суспільстві.

Зауважимо, що дисертаційна робота належно структурована, її науковий апарат відповідає змісту. Витримана структура вступу, де обґрунтовано доцільність такого дослідження, визначено об'єкт і предмет, чітко сформульовано мету й основні завдання, визначені напрями організації наукового пошуку та підібраний дослідницький інструментарій.

Логіка наукового пошуку дисертантки розгортається у відповідності до поставленої мети: обґрунтувати та експериментально перевірити програму соціально-психологічної реабілітації здобувачів з обмеженням життєдіяльності в умовах закладу вищої освіти засобами інклюзивного туризму. Отримані дисертанткою результати апробовані на конференціях різного рівня, використовуються в освітньому процесі закладів вищої освіти, що підтверджується відповідними довідками про впровадження.

Основний текст дисертації презентується у трьох розділах, у яких збалансовані теоретико-методологічні та експериментальні складові, спрямовані на розв'язання сформульованих автором завдань у їх іманентному зв'язку.

Найбільш істотними науковими результатами дослідження є:

- теоретико-методологічний аналіз стану досліджуваності проблеми соціально-психологічної реабілітації осіб з обмеженням життєдіяльності. Соціально-психологічна реабілітація осіб з обмеженням життєдіяльності розглядається автором як система та вид реабілітації, який передбачає адаптацію особистості до соціального оточення, відновлення особи шляхом формування адекватного ставлення суспільства до осіб з обмеженням життєдіяльності і їх до суспільства, включаючи психолого-педагогічні послуги, соціально-психологічну корекцію відносин в сім'ях, трудових колективах, інших мікро- та макро- колективах, у суспільстві в цілому;
- побудова та обґрунтування структурно-функціональної моделі соціально-психологічної реабілітації здобувачів з обмеженням життєдіяльності

засобами інклюзивного туризму, яка визначається сукупністю завдань, принципів, підходів, чинників, засобів у роботі та здійсненні соціально-психологічної реабілітації здобувацької молоді засобами інклюзивного туризму, містить організаційний, технологічний та результативний рівні й спрямована на когнітивний, емоційно-вольовий, особистісний та мотиваційний компоненти;

- удосконалення та розширення таких засобів соціально-психологічної реабілітації студентів з обмеженням життєдіяльності, як інклюзивний туризм, який розуміється автором як форма туризму, що становить співпрацю з різними учасниками у сфері туризму та передбачає надання людям з обмеженням життєдіяльності доступності, включаючи мобільну, візуальну, слухову і когнітивну її складові, надає право функціонувати незалежно, на рівних умовах із почуттям власної гідності через надання універсальних туристичних продуктів, послуг і середовища;

- розробка програми упровадження інклюзивного туризму як засобу соціально-психологічної реабілітації.

Одним із завдань дисертаційної роботи було емпіричне дослідження визначення стану соціально-психологічної реабілітації здобувачів з обмеженням життєдіяльності в закладі вищої освіти. Загалом констатувальна частина дослідження є достатньо змістовною, різноплановою, характеризується вдало підібраним діагностичним інструментарієм, яскравою демонстрацією результатів у вигляді рисунків і таблиць, що полегшуює сприймання роботи. Використання методів статистичної обробки і грамотне трактування їх даних забезпечує науковість у формулюванні висновків.

Отримані емпіричні дані та результати констатувального етапу експерименту стали основою для проведення формувального експерименту, який включав апробацію авторської програми соціально-психологічної реабілітації здобувачів з обмеженням життєдіяльності засобами інклюзивного туризму. Дисертанткою здійснено підбір компонентів

програми у відповідності до нозологій та індивідуальних психологічних особливостей здобувачів, включено інклюзивні туристичні поїздки в індивідуальну програму реабілітації здобувачів з обмеженням життєдіяльності, удосконалено систему індивідуального психолого-педагогічного супроводу здобувачів з обмеженням життєдіяльності.

Основою авторської програми постало визначення та розкриття необхідних послуг, психолого-педагогічних, соціальних та інших засобів реабілітації, які можуть бути надані в межах закладу вищої освіти. За змістом програма охоплює декілька напрямів, зокрема: супровід здобувача під час вступної кампанії; створення інклюзивної групи за бажанням здобувача; проведення індивідуальних та групових занять з психологом, тренінгових програм, спрямованих, на підвищення рівня адаптації, розвитку комунікативних та організаторських навичок, підвищення рівня soft skills; адаптацію навчального процесу відповідно до можливостей та потреб здобувача; проведення періодичного моніторингу, задоволеності здобувачів якістю освітніх послуг, рівень його адаптації та розвитку комунікативних навичок; залучення до розробки інклюзивних туристичних маршрутів та участь в них здобувачів з обмеженням життєдіяльності, що дозволило забезпечити системність в організації соціально-психологічного супроводу здобувачів з обмеженням життєдіяльності в межах закладу вищої освіти, сприяло успішній адаптації в новому освітньому середовищі, підвищенню необхідних соціальних навичок та успішній інтеграції в суспільство.

Результати, отримані при повторному діагностичному зрізі, здійсненому в групах здобувачів з нормотиповим розвитком та здобувачів з обмеженням життєдіяльності, засвідчили ефективність розробленої дисертанткою авторської програми соціально-психологічної реабілітації здобувачів з обмеженням життєдіяльності засобами інклюзивного туризму. Свідченням цього є якісні та кількісні зміни у здобувачів з обмеженням життєдіяльності: виявлено підвищення рівнів адаптації в освітньому середовищі, зросла питома вага здобувачів з обмеженням життєдіяльності,

залучених до неформальних заходів та реалізації власних соціальних проектів.

Дисертаційне дослідження Чупіної К.О. має незаперечну новизну і очевидне значення для психологічної науки та практики, зокрема використання його результатів у методичному забезпеченні діяльності психологічної служби в процесі фахової підготовки здобувачів закладів вищої освіти різних видів акредитації, під час проектування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів з обмеженням життєдіяльності, у виховній діяльності кураторів академічних груп.

Дисертація написана на належному науковому рівні і відповідає вимогам, які встановлені для дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Поряд з високою оцінкою рецензованої дисертаційної роботи висловимо деякі побажання та зауваження:

1. Робота виграла б, якщо б її емпірична частина (як констатувальна, так і формувальна), була б представлена більш диференційовано в плані аналізу тих труднощів, які виникли в процесі емпіричного дослідження, що дозволило б більш ґрунтовно розкрити змістовне наповнення індивідуального підходу до здобувачів з обмеженням життєдіяльності.

2. Авторкою отримано значний емпіричний матеріал, який є вагомим внеском у поглиблення уявлень про соціально-психологічну реабілітацію студентів з обмеженням життєдіяльності засобами інклюзивного туризму. Однак, обробка емпіричних даних здійснена переважно на основі визначення відсотків та поодиноких результатів кореляційного аналізу (с. 158-160). Тож, отримані результати набагато виграли б за умови більш ґрунтовного використання математико-статистичних методів (наприклад, факторного аналізу), що значно поглибило б психологічне розуміння досліджуваної проблеми.

3. Наголошуючи на безумовній теоретичній і практичній цінності проведеного здобувачкою дослідження, разом з цим хотілося б

порекомендувати їй в майбутніх дослідженнях звернути увагу на гендерний аспект проблеми.

Зроблені побажання та зауваження мають рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дисертаційного дослідження Чупіної К.О.

У підсумку можна констатувати, що дисертація «Соціально-психологічна реабілітація студентів з обмеженням життєдіяльності засобами інклюзивного туризму» вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною методичних матеріалів, відповідає вимогам МОН України, а її автор Чупіна Катерина Олександрівна заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії.

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Н.М. Фалько

